

ТРУБА¹

* * *

Похорон був одним із кращих. Так сказали мої подруги і його друзі. Гарна меса. Чудова промова священника. Зворушливе моє слово над могилою. І троянд — стільки, скільки було прожито спільних років. Якби мені було вісімнадцять, як тоді, коли побачила його вперше, то точно би померла разом із ним. Але мені... Одним словом, стільки, коли смерть і життя сприймаєш не так загострено та розумієш, що є час, щоб жити, а є час, щоб помирати. Смерть — невблаганна й неминуча. Але не страшна. І тепер, коли він від мене пішов назавжди, я просто житиму й дочікуватиму, коли ж буде час іти до нього. А коли зустрінемося, розповім, як же я сумувала за ним і як мені не вистачало такого рідного запаху порошу, втоми та поту...

Сини (коли народився четвертий, Чарльз жартував, що таки треба донечку, та й п'ятеро дітей краще, ніж четверо. Що веселіше — це точно) питають, чи залишитися їм зі мною. Ні, не варто. Нехай їдуть. У роки, коли розумієш, що смерть неминуча, не боїшся привидів із минулого, не боїшся мертвої самотньої тиші. Та й найстрашніше, що може бути, — це бомбардування під час війни. Сподіваюся, що мої діти та внуки ніколи цього не знатимуть... Вірю, що відбоялася за них усіх. Знаю, що Чарльз і тато відвоювали за них усіх.

* * *

Таких страшних років більше ніколи не було. Потім здавалося, що так і не навчуся прокидатися під дзеленчання будильника. Занадто довго я вчилася спати під виття сирен.

¹ Труба (від англ. tube) — так лондонці називають метро.

Сіре небо Лондона... Тепер такого, на щастя, не зустрінеш. Напівзруйновані будинки. Училися ходити між ними, оминати воронки й уламки колись величної історії.

Спочатку ми рахували, скільки разів нас бомбили, і думали, що ж не може це тривати вічно. Ну раз, ну десять, але ж не... Напередодні Різдва 1940 року, коли все стихло, подумали з мамою: нарешті! Якщо тиша, то скоро й мир. Скоро й мій тато повернеться. Тоді я вірила, що мир — це тиша.

Вечірня меса в темному костелі. Молитва про мир і тих, хто там. Священник сказав, що можна залишитися ночувати тут, але ми з мамою повернулися. Оминали руїни й уламки будівель. Цегла, дроти, розтроснені меблі, поламані іграшки, уже непотрібні речі. Мабуть, коли Марія з Йосипом пробиралися крізь небезпеки, їм також було дуже страшно. Мені п'ятнадцять, і я нічого не питаю, бо під час війни соромно лізти з питаннями. І якщо чесно, то цікавить лишень одне — коли закінчиться війна. А цього ніхто не знає. Навіть Георг VI².

Удома теж було тихо. Ми запалили на хвилинку свічку, проказали молитву, побажали з мамою одна одній щасливого Різдва й заснули. Більше нічого не хотілося. Ні колядників, ні прикрашеного будинку, ні різдвяних страв, ні поштівок. Від тата давно не було звісток. І нам із мамою нічого не хотілося. Окрім тиші.

А благословенна тиша була всюди — на розбомблених вулицях, у соборі Святого Павла, що стояв над руїнами, немов Бог у пустелі. Німці його не чіпали. І я вірила, що наш будинок стоятиме так само непорушно. Бо це наш будинок із нашим плюшем і ground floor, де колись стояв татів велосипед.

— От пустимо новий рік у дім³, і тато незабаром повернеться! — переконувала себе й мене мама.

Але за два дні все почалося знову. Ще гірше. Мое місто горіло. Місто кричало сиренами, йому не міг допомогти жо-

² Тодішній король Великобританії.

³ У новорічну ніч потрібно відчинити всі двері та вікна, щоб пустити новий рік; старий рік тікає через чорний вхід.

ден бог. У Темзі було занадто мало води, а в нас занадто мало сліз, щоб загасити полум'я. Місто світилось і вдень, і вночі. Можна було не одягати пальта. У пеклі не змерзнеш. Може, ми не достатньо щиро молилися під час різдвяної меси (я не думала про Божого сина тоді, я думала про тата), може, занадто багато брехали чи ще щось робили занадто багато й погано, не знаю... Війна дихала нам в обличчя пекельним вогнем, сичала спаленими іграшками та книгами, смерділа тліючими одягом і меблями. І ніхто не міг цього спинити. Це не казки, де король віддає наказ — і все припиняється.

Це був кінець. Ми з мамою сиділи в шафі — так нам видавалося найбезпечніше — мама шепотіла мені, що любить мене, я шепотіла, що люблю її. Бо якщо щось — важливо встигнути сказати найдорожчій людині, що ти її любиш. Щоб і вона знала, і ти знала... І щоб світ знав. І щоб війна чула, як багато любові вона нищить.

А потім читала мені вголос вірші, немов намагалася перекричати сирени. А я повторювала за нею. Коли страшно, треба вголос промовляти або молитви, або вірші, або і те, і те (тоді я чимало віршів вивчила).

Місто палало. Здавалося, що навіть німецькі літаки злякалися того вогню.

У новорічну ніч уже не відкривали ні вікон, ні дверей, бо впустили би лиш дим і війну, а їх і так було повно.

Собор Святого Павла витримав. Наш будинок теж витримав. І ми пережили також...

За стільки часу мали би звикнути до сирен, іноді здавалося, що таки звикли — і до вибухів, і до війни. Але тут раптом... На сусідній вулиці доценту зруйнований будинок... І Джулія... Ми з нею разом до школи ходили... Патрик... Його зачепило уламком...

Жодних звісток від тата.

Мама змушувала мене виконувати домашні завдання й читати книги з дідової бібліотеки. Бо війна не може бути виправданням тупості.

— Коли ти не зможеш підтримати бесіду, бо не прочитала «Генріха IV», що ти скажеш?

— А що я скажу? — перелякано перепитувала я.

— Ой, пробачте, я нічого про це не знаю, бо була війна?

— Ні, то буде по-дурному.

— От бачиш! — сердито вигукувала мама й давала мені черговий том Шекспіра.

І я читала. Учила вірші. І грала на фортепіано. На «концерти» до нас приходили ті, хто зупинявся серед похмуро-загрозливих руїн, зачувши музику. Сідали і слухали, немов відлуння старого миру. Якби ж то музика була здатна зупинити війну. Хай навіть і на нашому порозі... Лиш би далі не йшла. Лиш би зупинилася.

А вона не спинялася... Не відчиняли дверей і на 1942-й новий рік, і на 1943-й. Бо вже не було що відчиняти. У травні 1941 не стало ні дому, ні дверей, ні фортепіано, ні книг. Лиш пам'ять про фотографії та вірші. Ми були на месі, коли бомба влучила в наш дім. Нас не було, щоб його боронити.

І як тепер нас знайде тато?..

Родичі просили, щоб ми перебиралися до них — подалі від Лондона. Але ми чекали тата. Та й мама була переконана, що тут із нами нічого не трапиться. Це наше місто...

Ні тата, ні листів від нього не було. Нас заспокоювали, що так буває. Розповідали численні історії про несподівані повернення. Ми з мамою вірили. Тоді, коли ти майже втрачаєш віру, необхідно, щоб прийшов хтось і сказав, що все буде добре. І вірші... І ти подумки погойдуюєшся в такт отим римованим рядкам...

Працювали в шпиталі. Не знаю, як мама, а я все вишувала серед поранених свого тата. Чи впізнає він мене? Чи впізнаю його я? Впізнаю! А що йому сказати? Що говорити татові, якого ти не бачила чотири роки? Може, і не варто нічого. Просто обійняти і прошепотіти, що скучила. Тільки би знайти... Тільки би впізнати...

Книги і музика — це єдине, що рятує в цьому хаосі війни. Час від часу граю для поранених на фортепіано або сідаю в палаті й тихенько починаю що-небудь із Кемпбела:

*Triumphal arch, that fill'st the sky
When storms prepare to part,
I ask not proud Philosophy
To teach me what thou art.*

*Still seem as to my childhood's sight,
A midway station given
For happy spirits to alight
Betwixt the earth and heaven.*

Вірш із колишнього мирного життя... То був татів улюблений вірш. Вірила, що впізнаю тата, а він мене за цим віршем. Бо ж немає дому, куди можна прийти і впізнати всіх... Ми з мамою теж, мабуть, змінилися за ці роки...

Але поки що ніхто не впізнає. Просто хвалять, коли читаю їм вірші з мирного життя. Хтось жартома обіцяє одружитися після війни, хтось каже, що сину би його таку дружину. А я сміюся й кажу, що не хочу ні чоловіка, ні сім'ї. Хочу бути... письменницею. І розповісти всьому світові про цю війну.

— Невже ти не хочеш власного дому? — обов'язково хто-небудь перепитає.

— У мене вже був власний дім... — зітхаю я.

Тоді вони не жартують і мовчать зі мною.

Уже вкотре стогнуть і виють сирени. Ми з мамою біжимо в метро.

— Знову доведеться ночувати там, — говорить мама. Після втрати свого дому ми стали обачнішими.

— Там є книги, — згадую бібліотеку Бетнал-Грін. — І я трохи повчуся.

— Шкода, що твоє вісімнадцятиріччя завершуватиметься там.

— Нічого, — заспокоюю її. — Це ж не останнє моє з безрезня. Ще будуть.

— Вісімнадцятого вже не буде...

— Мамо, дому нема, де можна їх відсвяткувати, то яка різниця?

— Тепер багато чого нема... — замислюється мама.

А я чомусь згадую про свій улюблений Музей дитинства з іграшками, ляльковими будиночками, у який ходили колись із бабусею. Тепер там ідальня...

Залишаю маму на койці поряд із старшою леді, схожою на королеву Вікторію, сама пробираюся до бібліотеки. Беру Керролівську «Алісу»:

Alice was beginning to get very tired of sitting by her sister on the bank, and of having nothing to do: once or twice she had peeped into the book her sister was reading, but it had no pictures or conversations in it, 'and what is the use of a book,' thought Alice 'without pictures or conversation?'

Серце стискається. Ні, не можу. Ця книга з мого мирного життя. Коли жила бабуся, коли дідусь улаштував церемонії five o'clock tea, коли тато підкидав мене, його Алісу, майже до неба, тоді, коли мама дзвінко сміялася.

Я забула, який у неї сміх!..

Чи буде колись так, аби читати книги й учити вірші від радості, а не від страху?

Відшукую улюблені сторінки. Прощаюся з ними. Потім акуратно кладу на місце. Поряд Шекспір «Генріх IV». Я ж його так і не дочитала тоді... Почалося бомбардування. А потім забула. Беру книгу. Де ж я тоді зупинилася? Не згадаю... Три роки минуло. Нічого... Почну спочатку.

— Я тут із мамою. Можна я біля неї почитаю?

— Так, — усміхається бібліотекарка, — звичайно. Лиш не забудьте повернути.

— Ні! Що ви? Я завтра зранку віддам. Може, хтось теж не дочитав його, бо почалося бомбардування, і тепер захоче дійти до фіналу.

— Хтозна... Зараз люди набагато більше читають, ніж до війни.

— І плетуть багато шкарпеток, — для чогось додаю.

— Ой так. Особливо тут.

Повертаюся до мами. Вона розмовляє з леді, що схожа на королеву Вікторію.

— Може, підемо? — несподівано питає мене мама.

— Я книжку взяла. Треба зранку повернути. Тут світло. Хоч усю ніч можна читати.

— Давай хоча би вийдемо на кілька хвилин надвір.

— Там холодно...

— Добре, читай, — усміхається мама, — я сама...

Підводиться, одягає пальто.

— Мамо...

— Що? — обертається і знову усміхається.

— Я забула твій сміх...

— Я сама його вже забула... — у неї тремтять руки...

— Може, не йди...

— Я зараз повернуся... — змахує сльозу й іде до ескалатора.

Підводжуся й іду за нею. Дивлюся, як вона їде вгору сходами.

Тулюся до стіни й відкриваю книгу. Я маму тут почекаю. От вона здивується, коли спуститься, а я — ось. Побачить, аж коли підійде майже впритул, бо ж на сходах темно. Можливо, засміється, і ми обидві згадаємо її сміх...

Так гарно стояти, гортати книгу й чекати на маму...

Знову сирени. І чи то вибухи, чи то постріли... Не розумію... Не чую добре...

Там мама... Біжу до сходів і раптом бачу, що на інших — величезний натовп. Може, і мама десь там? Що ж робити? Продиратися туди? Чекати, поки мама спуститься? Але ж

стільки людей... Повернутися до нашого місця біля леді, схожої на королеву Вікторію?..

Аж тут...

Колись ми з дідусем бавилися в доміно. Він акуратно виставляв камінці, а я штовхала ближчий до себе, і вони падали зі стукотом один за одним. Іноді встигала зупинити середній камінець і рятувала половину фігури з камінців.

— Принцип доміно всюди, — казав мені дідусь.

Люди падали, немов камінці доміно з дитинства, інші намагалися не зважати і продертися вниз по тілах тих, із ким щойно говорили про погоду. Чому ж ніхто не зупиниться? Мама ж не там? Чи там? І я рвонула до тих, що лежали на сходах.

— Стій!

Хтось боляче шарпнув мене за руку.

— Дурна! Куди ж ти? Затопчуть!!!

— Там мама... — пробую вирватися.

— Стій!.. — чоловічі руки міцно мене притискають до грудей, щоб не вирвалася. — От навіжена...

Хлопець. Мабуть, трохи старший за мене. У військовій формі. Відчуваю запах пороху, диму, поту та втоми.

— Пусти!

— Дурненька, — уже лагідніше говорить. — Ти зараз нічого не зробиш.

— Пусти!!! — пробую ще раз вирватися. Може б, і змогла, але в руках тримала Шекспіра й не мала, як відбиватися.

— Не пущу... — обіймає. І для чогось додає: — Я Чарльз Доджсон.

— Як Керрол? — дурнувато перепитую я.

— Майже... Ти ж не Аліса? — недовіжливо питає.

— Аліса...

Моя голова опиняється в нього на грудях. Так і стоїмо. Навколо крики, плач, десь на землі вибухи. А він тримає мене. І між нами томик Шекспіра... І він шепоче мені на вухо:

*Triumphal arch, that fill'st the sky
When storms prepare to part...⁴*

Немов заколисує... Згадую вкотре мамине, що, коли страшно, треба промовляти або вірші, або молитви. І під його заспокійливий шепіт подумки прошу Бога, щоб захистив мою маму й тих, хто з нею поряд, від падіння на сходах, від долі доміношного камінця.

Згодом ми прочитаємо в газетах про те, що, коли заволали сирени, люди рвонули до входу в метро, що жінка з дитиною на руках не втрималася на східцях і впала... Ми прочитаємо про 175 загиблих... Однією з них буде моя мама... Про неї не напишуть книг, як і про 174 інших. Вони ж не вбивали ворогів, не розшифровували німецькі коди й не нищили німецьких бомбардувальників. Вони просто намагалися сховатися від сирен і вибухів...

А ще за рік він поведе мене до вівтаря. А потім, дуже потім, скаже, що він ще тоді, у тій трубі, зрозумів, що я його на все життя, бо він не міг пройти повз дівчину, яка так міцно притискала до грудей томик Шекспіра...

* * *

За рік, коли спорудимо йому пам'ятник, я вже знаю, що ми там викарбуємо: «Чарльз Доджсон. 1920–1995. Дякую, що ти був. Твоя назавжди». Приїду до Бетнал-Грін, стану біля входу до Музею дитинства і прошепочу небу: «Дякую, що ти був зі мною». Він усміхнеться мені, я це відчую й тоді по-справжньому заплачу... А ще зрозумію, що тата не варто більше чекати...

⁴ Початок поезії Т. Кембела.

СТАНЦІЯ ВУЗЛОВА

Якби навіть він був без камуфляжу, зрозуміла би, що він щойно звідти. Іде, немов щось прораховує чи шукає. Підсвідомо визначає місця, де можна заховатися, якщо раптом обстріл. Він ще так ходитиме кілька тижнів, а люди глядітимуть на нього, як на психопата. Люди дивляться так на всіх, хто не вдягається в чорно-сірі кольори, не поспішає зранку на роботу й танцює вальс на пероні.

Наплічник, берци, втома в очах. Як це, коли ти повертаєшся й розумієш, що тут, навіть тут, миром і не пахне? Бо ж мир — це щось більше за відсутність стрілянини. Мир — це не просто кінець війни. Мир — це тиша без питань, бо відповіді очевидні, акценти розставлені й винні... Та Бог із ними, винними...

Його ніхто не зустрічає: мабуть, не попередив, хоче зробити сюрприз. Уявляю, як утішаться його рідні. А можливо, у нього просто тут пересадка на інший поїзд або автобус. Станція ж вузлова. За кілька хвилин він повертається. Так і є — пересадка. Бере в автоматі каву й сідає на сусідній лавочці.

Дивиться на свій квиток, потім на годинник. Товарняк із гуркотом минає і його, і мене, розбиваючи ранок на друзки. Вдихаю дивну суміш свіжості й запаху залізниці. За стільки часу я вже звикла до нього. Є ранок, є залізниця, є гуркіт поїздів. Усе за розкладом. Так, як правильно. Хоч якась стабільність у цьому нестабільному житті. У світі, де все шкереберть, добре, що є хоч щось, що відбувається так, як Бог приказав.

Перон поволі налюдноється, прибуває поїзд, солдат легко застрибує у вагон. Подумки бажаю йому щасливої дороги й довгого та мирного життя. Уважно оглядаю приїжджих. Не ті.

Понуро йду геть. Не сьогодні.

Ховаюся під ковдру й випадаю на кілька годин із шуму вулиці. Гублюся, немов і нема мене в цьому світі.

Працювати починаю після обіду. Урок за уроком. Батьки, які вперто хочуть, щоб їхні діти спілкувалися англійською. Діти, які вперто не розуміють, для чого їм це, як і уроки вокалу та малювання. О так, воно все зробить їх мудрішими, але чи щасливішими? Мабуть, так. І діти не винні, що впираються. І батьки не винні, що товчуть їх. Усе як завжди. Тобто все правильно. Це просто моя велика нудь, як називала це бабуся. Вона проросла крізь стіни й вікна квартири, живе в кожній порожинці на меблях, причаїлася між сторінками книг і чайними пакетиками. І навіть у банці з кавою. То все моя зневіра й відчай, а діти тут ні до чого, як і їхні батьки.

Якби не вони, перетворилася би на соціопатку й померла би з голоду. А так поміж тих намальованих у підручниках англійської кроликів-котиків-песиків і картинкових родин якось легше.

Коли зачинаються двері за останнім учнем, у дім входить гнітюча тиша. Треба буде купити механічний годинник, щоб він голосно цокав, а то ці на батарейках тільки підсилюють гнітючість. Навшпиньках прокрадаюся в нашу спальню. Там твоя скрипка. Виймаю її з футляра, обережно проводжу пальцями по ефах, дивлюся, чи не полуштився лак. На ній уже давно немає пилу від каніфолі, але все одно протираю корпус чи швидше гладжу, беру, наче ти колись, смичок, а тоді звично складаю все на місце.

А якою була твоя перша скрипочка? Вкотре уявляю тебе крихітним чотирирічним хлопчиком, якому вперто пхають до рук музичний інструмент. Уявляю, як ти плачеш і протестуєш, але батьки неблаганні. А вже за рік ти збираєш перші оплески перших шанувальників. А за два роки ти вже не уявляєш свого життя без скрипки. А ще за двадцять... Що лиш ви з нею не витворяли, а я захоплено дивилася на твої руки. Аж тоді ти ставав схожим на скрипалю.

Рок-концерт. Я намагаюся роздивитися виконавців. Стаю навшпиньки. І раптом підхоплюєш мене на руки.

«Ти що???» — репетую.

«Нічого. Просто допомагаю красивій дівчині».

То значно згодом спитаю: «А звідки ти знав, що я красива? Я ж спиною до тебе стояла».

«І що? — усміхнувся ти. — Скрипка — з усіх боків скрипка».

Ми не питали одне в одного імен, не цікавилися, хто чим займається. Усе якимось не було ні часу, ні потреби. А потім квиток у філармонію. Один. Здивувалася, чому не два. Ти легенько поцілував у чоло і сказав, що там усе побачу сама. Найменше, на що сподівалася, то це побачити тебе на сцені зі скрипкою. Так не буває! Ти ж підняв мене на ґаргоші на рок-концерті! То, певно, якийсь жарт... Не жарт. «Канон» Пахельбеля. Віолончель. А потім твоя скрипка. Якби я тебе не кохала ще, то тоді обов'язково закохалася би... Знаєш, навіть трохи ревнувала до неї. А ти сміявся й казав, що її ти тримаєш як свого давнього й вірного друга, а мене як просто свою... А ще говорив, що я набагато слухняніша й покірніша за неї, хоча ти ніколи не знаєш, що очікувати від мене, і завжди знаєш, що очікувати від неї. Хоча ми однаково дивні, коли до нас доторкнутися душею.

Вмикаю той наш канон. Впізнаю твою скрипку серед інших трьох. Вона говорить до мене. Ти говориш до мене. Добре, що хоч між її струнами не причаїлася ця навколишня гнітючість. А чи впізнала б я тебе, якби це була інша скрипка? Чи впізнала би твою скрипку в інших руках?

Коли стає нестерпно, знову йду на вокзал ловити шум поїздів, сміх тих, хто повертається додому, і втому тих, кому ще мандрувати й мандрувати з нашого вузлового міста. Тепла темрява, дихання тепловозів і присмак дешевої кави з автоматів. І знову не сьогодні. Не ти... І ще довго будеш не ти. Так я зрозуміла тих двох підкреслено сивих і плечистих, котрі якимось підійшли в парку, показали посвідчення й ска-

зали, що в тебе все гаразд, але... ну... І звісток може довго не буде. Бо там зараз не до романтичних телефонних розмов та ліричних зізнань. Безпечніше так, без телефонів і звісток. Але ж, мовляв, ви його знаєте: перебуде і прибуде... із сюрпризом, як завше в таких випадках буває... Не хочу із сюрпризом, хочу, щоб ти. Нарешті...

Скільки вже тих «не ти» перебачила на вокзалі... Іноді думаю, що більше, ніж було в нас «ми». Але ж було. «Не буде», — товче годинник зі стіни. «Не буде», — перебирає тиша поживклим календарем. «Не...» — німо зітхає скрипка собі у футлярі.

А вчора... Дзвінок із філармонії. Питають, чи вона в мене, як вона, чи не могла б її позичити на трохи. Не питають, як я! Питають, як твоя скрипка. Мені б розсердитися, побжурити телефоном. Чи хоча би відмовитися. Це ж твоя скрипка. Але вона шепотіла мені «не», тому обіцяю, що можуть забрати її, доки ти не повернешся. Забрали... Квартира аж тепер стала просто чотирма стінами. Ні, однією... Тією, в узголів'ї, котру твій знайомий художник розписав нотами нашого «Канону»... Господи, дожилася... Навіть станція з її рейками починає здаватися величезною скрипкою... Я не чую її гуркоту... А поїзд, як великий-великий смичок, чомусь уздовж торкається струн, а не привокзальних рейок.

Мені тісно у вечірній задусі, і знову тікаю на вокзал. Я не можу спати в нашому ліжку без тебе, я не можу відчиняти вікно, бо тоді мимоволі прислухаюся до твоїх кроків, а коли не чую їх, то пів ночі плачу. Я не вмю жити без тебе. Я не вірю, що повинна вміти жити без тебе.

А на вокзалі безліч людей, нашвидкуруч сотворена сцена, флешмоб якийсь. Ледве продираюся крізь натовп на перон. Сідаю на свою улюблену лавочку. Відгуркотів поїзд, немов забрав із собою оплески людей. Тиша. І тут ця тиша?! Я не витримаю такого!

Аж раптом...

Так не буває... Принишклу вокзальну тишу торкають перші звуки «Канону». Віолончель. Колись наступна партія була твоєю. Колись. Ні, маячня якась. Я задихаюся... Твоя скрипка. Не просто твоя...

Рухаюся крізь натовп. Ваш квартет. Тільки ти не у фракці, а в камуфляжі. Пальці, не білі, потемнілі від автомата. І сивина. Перша сивина. Але це ти, твоя скрипка й наш Пахельбель. Мені би кинутися тобі на шию. Але я стою і слухаю... Не скрипку, тебе... Немов і не було тієї тиші, немов і не було тих зустрічань поїздів і виглядань тебе. Ось ти. Тут. Мій... Чекала стільки — почекаю ще хвилину, поки скрипка договорить. Нехай! У нас із тобою ще ціле життя попереду.

— Чому ж ти нічого не сказав? Чому не попередив? — подумки картаю тебе.

— Хотів зробити тобі сюрприз.

— Вдалося, — признається у твоїх руках скрипка. Ні, уже я...

ГАЛЯ З ВЕРХНЬОЇ ПОЛИЧКИ

«Життя — це поїзд. Головне, аби встигнути заскочити у свій», — подумала Галя й солодко позіхнула. Вона любила мандри й верхні полиці. Там затишно, якщо нема протягів. І спокійно. Там ніхто не заважає думати.

«Твоє життя — це немов вагон. Головне, аби опинитися в купейному», — думала знову Галя.

Найбільше вона любила купе. Замикаються двері. І немає нічого більше. Ти належиш лишень стукоту коліс. І більше нікому й нічому. Це твій світ, у якому все таке стукітливе й рухливе. За вікном пропливають-пролітають-зупиняються степи та дерева, а ти лежиш на верхній полиці й ловиш уривки вокзальних дзвінків та розмов. І так тобі добре й затишно. Особливо від відчуття того, що ти бачиш світ, а світ не бачить тебе й живе своїм справжнім життям. Саме тоді він найсправжніший.

«Ми найсправжніші тоді, коли віримо, що за нами ніхто не спостерігає. Головне, аби навчитися жити з вірою, що на нас ніхто не дивиться, тоді й існування буде кращим і легшим», — думала Галя.

У Галі загалом було дуже багато думок. Так буває з усіма, мабуть, хто полюбляє мовчати. А про що говорити? І з ким? От що панночка з нижньої полиці може тямити в імперативах Канта або в картинах Босха? Чи можна з нею поговорити про «Перевтілення» Кафки? Та чи спроможна була би вона хоча б вислухати, як свого часу вразило її, Галю, оте «Перевтілення». А категоричний імператив Канта? Та це ж фантастика! Галя читала про нього якимось разом із паном, що їхав із нею в купе. Гарний був пан. Солідний такий, високий. А руки ж які! Як вони гортали сторінки. І він був не проти, аби Галя примостилася поряд і теж із ним читала.

«Діяти треба так, щоб інші були цілями, а не засобами. Головне, аби мене не зробили метою», — перереформувала для себе Канта Галя.

Пан не дочитав книгу в поїзді, не дочитала її і Галя, тому й не з'ясувала до кінця, у чому різниця отого імперативу й золотого правила моралі, за яким треба чинити лише так, як ти хочеш, щоб чинили з тобою.

«Краще взагалі нічого не робити іншим, тоді й вони тебе не чіпатимуть. Головне, аби встигнути це зрозуміти до того, як прийде смерть», — медитувала Галя під спів локомотивних гудків.

А ще вона любила слухати чужі розмови. Але не тоді, коли вони в тебе над вухом, а тоді, коли вони перетікають у твоє купе з іншого.

Галя захоплено дивилася на дівчинку з нижньої полиці. Скільки їй? Читає. Підручник української літератури. Куди вона їде? Чому читає саме цей підручник? І що вона там таке вичитує? Можна, звісно, спуститися подивитись, але не хочеться. Іншим разом в іншій дівчинки подивиться.

Хоча іншого разу може й не бути... З кожною поїздкою Галя помічає, що все менше й менше людей читають паперові книги, а якщо й читають, то якесь воно все таке, що... тху!!! Галя аж фиркнула від згадки про журнал, у який їй не пощастило якось зазирнути. Але бувало таке, що взагалі ніхто нічого не читав, тоді так тоскно ставало, що най уже хоч щось...

Якби життя було інакшим, Галя, вона переконана в цьому, обов'язково стала би вчителькою літератури й розповідала би дітям на уроках про доктора Серафікуса Домонтовича. Можливо, навіть і так емоційно, як це робили колись незнайомці із сусіднього купе. А може б, і не про Комаху розповідала, а про те, як гарно дихати небом і складати вірші. У Галі їх крутилося безліч, як і думок, часом вони плуталися, і вона не могла розрізнити, де вірші, де думки. А де шматки прочитаних колись книг у компанії з різними попутниками.

«Книгу найкраще читати з кимось, бо хтось мусить гортати сторінки для тебе. Головне, аби ви однаково рухалися від слова до слова».

За вікном пробігали глибоко осінні дерева. Якщо їх багато й вони смугою і якщо дивитися лиш на їхні гілки без стовбурів, то вони нагадують посічену кардіограму. У них усе однаково, у тих дерев. Щороку. Чи ні? Галя не знала, чи щовесни — це те саме листя і цвіт, чи вони інші щороку. А небо щоосені те саме чи інше? І що люди відчують, коли прокидаються зранку. І чи ранки ті самі? Мабуть, так, окрім тих, що зустрічаєш у поїзді. Бо тоді ти опиняєшся десь абсолютно деінде, але не там, де зазвичай.

А що буде з нею, Галею, коли вона прокинеться? Вона вірить, що все буде інакше. Як? Хтозна... Вона ж у поїзді, що мчить у невідомому напрямку. Галя навмисне не з'ясувала, куди і нащо він рухається, коли прибуде, хто і кого зустрічатиме. Вона просто вибрала блискучий новенький вагон із новенькими вікнами й купе із запахом цитрин та кориці. І як завжди, зручно встилася на верхній полиці. Потім усе з'ясується. А зараз спати, спати, спати під шал дерев за вікном, потік розмов за стіною й шарудіння книжкових сторінок у купе. Спати до весни. Так, щоб із солодкими снами, схожими на мрії...

Вона ще не знає, що за кілька хвилин дівчина, яка вмошуватиметься на верхній полиці, зі словами: «Тільки мух тут не вистачало», — гримне її підручником з української літератури за 11 клас... «Добре, що не газетою. Під книгою померти красивіше», — обов'язково подумала би Галя.

МІЙ ГОЛОС БУДЕ З ТОБОЮ...

У повітрі пахло першим справжнім снігом. Не таким, що випадковий, що зненацька забрідає в жовтні чи листопаді, і ти віриш, що він надовго, а потім дивишся на асфальт і розумієш, що це так не по-справжньому було...

Якщо ідеш під таким снігом — головне не дивитися під ноги, щоб не розчаруватися. Краще дивитися в небо. Там той сніг майже справжній. А ще він дуже добре смакує з вуличною кавою. Задираєш голову, відкриваєш рота, заковтуєш кілька сніжинок, а потім запиваєш кавою...

Вперше відчула такий сніг у сім років. Небо тоді було високе-високе, пронизливе-пронизливе. Йшла до школи й відчула його, справжнього снігу, запах. Той запах дзвенів у повітрі, застигав на гілках дерев і тремтів у вікнах..

— Буде сніг, — кажу Оленці.

— Звідки ти знаєш? — допитується вона.

— А ним пахне! Невже ти не відчуваєш? — дивуюся їй.

— Ні, не пахне! Він сніг, а не свіжий хліб, щоб пахнути.

А він пішов. Не одразу. Надзеленчався вдосталь морозянами дзвониками, а під час третього уроку посипався, немов пір'я з подертої бабциної перини. Вчителька дозволила нам приліпитися до вікон і дивитися, як він падає. Бо уроки ще будуть, а от перший справжній сніг — це ж лише раз на рік. Ми дивилися й захоплено мовчали, а він сипався й сипався. А потім звіялася хуртовина, і вчителька сказала нам сісти на свої місця, бо ж раптом то мчить снігова королева на крижаних санях.

— Якби я був Каєм, а ти Гердою, ти би мене порятувала? — спитав Митько.

— Ні. Не жіноча це справа — рятувати хлопців! — сердито відповіла я.